3 1761 07355367 9

Krejčí, Jan
Siegfried Kapper

PT
2372
K69Z755

Dr. JAN KREJČÍ:

SIEGFRIED KAPPER

Vydala „Jednota" pro péči kult. a hosp.
v Praze I., Rytířská ulice 13. Expeduje
St. Minařík, Smíchov, Tichá číslo 9.

2-20

Dr. JAN KREJČÍ:

SIEGFRIED KAPPER

Dr. Siegfried Kapper.

1919.
Vydala „Jednota" pro péči kult. a hosp.
v Praze I., Rytířská ulice 13. Expeduje
St. Minařík, Smichov, Tichá číslo 9.

LIBRARY
SEP 19 1973
UNIVERSITY OF TORONTO

PT
2372
K69
Z755

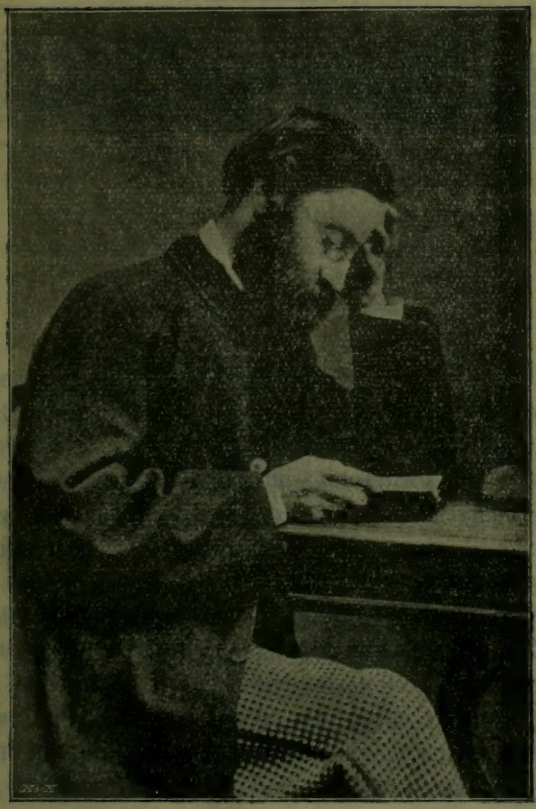

Dr. Siegfried Kapper.

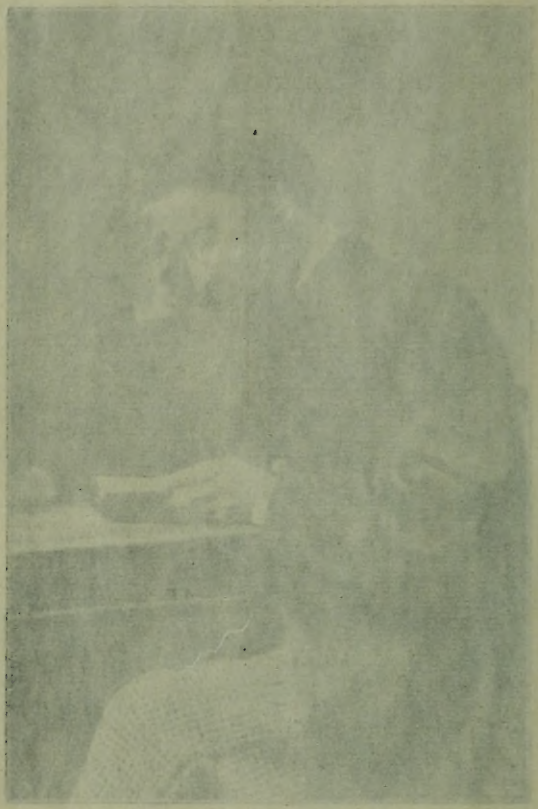

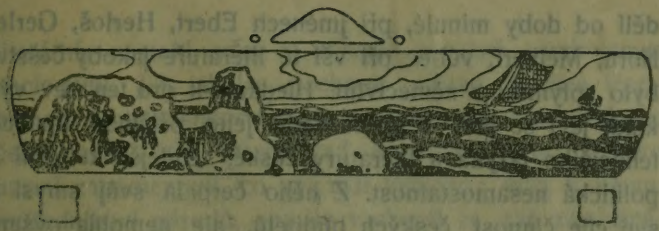

Siegfried Kapper, Žid německého rodu a vychování, postavil život svůj před otázku národnosti a raçy, a problém ten si rozřešil. Byl to problém jeho vlastní, pro něho osobně nutný. Neřešil ho theoreticky, ani výbojně, ale literárně. Jeho případ znamená kus českého života kulturního a politického.

V otázce národnosti osobní nutnost arci nevyniká na pohled tou měrou jako v otázce raçy. Je nutno ji posuzovati v souvislosti se známým, nad míru příznačným faktem, jevícím se v německém písemnictví doby předbřeznové. Německá literatura té doby vykazuje řadu českých motivů, vážených z českých dějin, a němečtí básníci, pocházející z Čech, nečiní v té příčině mezi češstvím a němectvím rozdílu; postavy z české dávnověkosti přijímají tak za své jako básníci čeští; jakoby ani nebylo velké nacionální distance, která dobu jejich

dělí od doby minulé, při jménech Ebert, Herloš, Gerle, Horn, Meinert, vůbec při vší té literatuře jakoby češství bylo splynulo s němectvím. Hledáme-li pro ten zjev výklad, jeví se arci v první řadě jeho příčinou úpadek tehdejšího jazyka a literatury české, tehdejší kulturní a politická nesamostatnost. Z něho čerpala svůj smysl a své cíle činnost českých buditelů, ale nemohla ovšem rázem proniknouti tak, aby nadvládu německého jazyka a německé erudice, vědecké i literární, veskrz zlomila. Také toho zatím nebylo ani třeba. Naopak, v tom, že němečtí krajané obraceli se k slavné minulosti české, mohli pracovníci čeští, do jisté míry, viděti pomocnou ruku, která mimoděk se jim nabízela k společnému dílu, k probuzení národního uvědomění v době přítomné navazováním na historickou minulost, tak jako oni sami dlouho pociťovali nutnost při své činnosti obrozenské užívati také jazyka německého.

Tento důsledek soudobého hnutí romantického způsobil, že se protivy národnostní na čas nejen nezahrotily, ale téměř ani nepociťovaly. Bylo to možno tím spíše, že tu spolupůsobila společná otázka sociální. Vzduch se chvěl očekáváním příštího vysvobození, které měl přinésti revoluční převrat. V té touze byly za jedno Češi jako Němci a společnost zájmů způsobila, že Němci, jsouce si vědomi své kulturní a jazykové převahy, nepostřehli, jak ohromný význam při všem konání politickém, sociálním, vůbec při všem, co podmiňuje soužití národů, připadá otázce národnostní. Byl možný na čas utrakvismus

literární, nemohl však a nesměl povstati utrakvismus nacionální. Jen tak lze pochopit případ Moritze Hartmanna: tento básník v Českých elegiích lká nad neštěstím české země, své vlasti, nad národem, jemuž lidstvo nesmí zapomenouti, co vykonal velkého; volá k němu, mučedníkovi národů, aby se vzchopil ze své zmalátnělosti a necítil se ve vlastním domově bez domova; opěvuje jeho jazyk a hoře, které neslavně jde světem; touží po jeho vykupiteli; Praha jest mu slovanským Jerusalemem; s hněvem obrací se proti Vídni; český národ jest mu bludným beránkem, jehož volání pastýř neslyší a který zemřel opuštěn: ale při tom všem básník, který s hrdostí ukazuje k tomu, že pochází ze země Husitů, dovolává se — svého německého srdce.

Spadá-li činnost Siegfrieda Kappera v takovouto konstelaci literární, lze říci, že šel dále: tím, že při své činnosti literární vedle básní a próz německých skládal básně a prósy české. To by mohlo znamenati o sobě pokrok, třeba jen vnější, proti těm spisovatelům německým z Čech, kteří se při své produkci omezili na jazyk německý.

My jsme však řekli, že poměr, v jaký se Kapper staví k otázce národnosti, byl pro něho osobně nutný. Stal se jím tím, že právě tuto otázku spial s druhou otázkou svého života, se svým židovstvím, raçou. A formuluje poměr ten velmi zřetelně v „Českých listech". Věnuje oddané sloky básnickému příteli Václavu Bolemíru Nebeskému, v nichž ujišťuje:

Ten lásky plamen, jenž v tvém slovu hoří,
i můj jest, druhu, nejkrásnější cit.
i mou je vlastí vlast Vltavská drahá!
Jak tvůj i můj ji vezdy slaví zpěv;
má kletba tkne jak tvá se vlasti vraha,
radostně pro ni vyliju svou krev.

Jestliže při tom obrací zraky své k východu, činí tak proto, že odtud k zoři se modle, očekává příští nového dne, kdy nebude mstivosti, ale jen právo, kdy nebude již vyloučencem vlasti své, kdy národ jeho nebude již bloudit v klatbě a kdy on jako Čech spojí ruce s Čechy. Neboť: „Syn já Židů jsem! . . . ty neznáš boly rmutné, milovat vlast a být v ní cizincem!“ V básni pak „Na devátý Ab“ zmužile volá k národu israelskému, aby netruchlil nad pádem Jerusalema a nad svým osudem, takový již je časů běh, dnes jde o jiné, neboť národ jeho našel novou matku, proto:

K světu se měj! popadni dějů veslo,
a podej bratrům ruku, vlast miluj;
k jakýmžto stanům souzení tě neslo,
tams našel vlast, tam mužně, pevně stůj!
Žehnej tu zem, která tvé dítky kojí,
a žehnán budeš v statném míru sám.

Nejen sebe sama, ale všechny věrné syny kmene svého chce tak vysvobodit. Nebojí se výtky, neboť sám Bůh Israele nechce, aby život trávili nad hrobem minulosti; nebude jim za to klnouti, nýbrž žehnati. Proto odhodlaně volá:

Jen Nečechem mne nejmenujte,
syn jako vy jsem České země!....
I jsem-li z kmene nad Jordánem
to s Čechem bratství neruší,
či zákon jaký mně překáží,
bych vlasti nežil srdcem, duší?

Nevzdává se při tom své víry. Nikdy, přes všechny osudy židovského kmene, nevzdal se útěšného vědomí, že to byl kdysi národ přede všemi na zemi, že byl nositelem myšlenky čistého božství a myšlenku tu, všem útiskům osudu na vzdory, že dosud opatruje jakožto nevyhubitelnou posvátnost. Čteme-li v jeho verších slova: „Má víra — vlast!“ nebo: „Naše víra slove — vlast!“ znamená to jen, že v lásku k české vlasti skládá všechnu svou důvěru a naději, a že lásku tu chce osvědčiti činem, kterým se jí odvděčí za to, že sňala klatbu s kmene jeho a přijala jej mezi syny vlastní. Řečeno prostě: Kapper prohlašuje se být Čechem bez újmy své víry, chce se assimilovat národnostně.

Projev Kapprův jest upřímný, seriosní. Dokazuje to vroucnost, s kterou on, posud vyhoštěnec, se svou vírou utíká se pod záštitu české země, kterou chce míti svou vlastí a jí za to vděčně spláceti. Kapper byl člověk jemnocitný, nefrázovitý, roztesknělý, nevypočítavý. Při své vroucnosti mohl pak tím spíše oddati se naději, že hlas jeho nebude oslyšen, protože současně s jeho „Českými Listy“, jež vyšly roku 1846, počínala se otázce židovské v Čechách věnovati větší a živější pozornost.

Je poučné obnoviti si dnes v paměti důvody, s kterými se pracovalo pro a ovšem také proti.

✦

Podnět vyšel se strany židovské. Časopis „Orient“, věnovaný židovským zájmům, roku 1844 poukazuje k těžkému postavení v zemích, kde trvá pře o řeč a národnost, a vzhledem k Čechám nadhazuje, aby Židé dokázali, že není zištným a úzkoprsým, přidali se k těm mužům, kteří mají péči o svou řeč a národnost. V listě pak Philippsonově, „Allgemeine Zeitung des Judentums“, téhož roku otázkou obšírněji a určitěji zabývá se David Kuh. Jeho úvaha nesena jest myšlenkou vzájemnosti. Židé jsou národ vysoce nadaný, houževnatý, z něho vyšli Spinoza, Mendelssohn, význam jeho pochopil Lessing: bylo by v neprospěch jim samým, kdyby uzavírajíce se mezi sebe duševní čilost a svěžest vynakládali jen na studium užšího zájmu židovského. Židé němečtí to dovedli, proč by toho nedokázali také Židé čeští, slovanští? Jest jich mezi Slovany přes dva miliony, a Slované by jejich služeb dobře mohli potřebovati při svém kulturním a národním úsilí. Jest jen třeba, aby aspoň jediný z učenců slovanských to uznal, jako u Němců Lessing, a aby se Slované zbavili předsudků proti Židům, a to jim zajisté nebude za těžko vůči tomu národu, který statečně a vytrvale bojoval za ideu a měl tak velký vliv na člověčenstvo, na jeho náboženství, zákony, poesii,

dějiny a obchod. „Jen přátelského slova je potřebí a Žid vycedí krev svou pro toho, kdo mu ukázal srdce laskavé. On nežádá mnoho, málem je spokojen, jen tu lásku a uznání, které člověk od člověka požadovati může dle práva svatého“. Nejde však Kuhovi o pouhý experiment, on pro Židy v tom vidí nutnost: „Žid musí nevyhnutelně přilnout k nějaké národnosti, sám co národ státi nechce a nemůže“. A tu musí se obrátit jen ku Slovanům, z vděčnosti, protože mezi nimi žije od staletí a nalezl u nich přístřeší, kdy štván byl jako divá zvěř. A musí tak učiniti právě Židé mezi Slovany žijící také proto, aby nezůstali za jinými souvěrci svými v Evropě, kteří pevně a radostně se spojili s národností tou či onou. „Nezaplesá vám srdce, když na to pomyslíte, že mimo vaše povolání zvoleni být můžete k uskutečnění nejvyšších a nejšlechetnějších idei, spolu zvoleni mezi duchem východu a západu Evropy býti prostředníky a podílu míti se Slovany v principatu duchovém nad národy východu, a že tak můžete dokázati, jaká síla duševní ve vás spočívá, a lásku a úctu si získati u národa, mezi kterým žijete?“ Vzejde z toho zisk pro vědy a umění Slovanům křesťanským i židovským. Při tom však není třeba, aby Židé zničili své jádro: mohou zachovati svůj ráz; mohou míti jako jejich spoluvěrci v Holandsku, Belgii, ve Francii, v Anglii, v Německu, i jinde zvláštní listy pro své záležitosti, své poměry, dějiny a literaturu, ale nemají v nich psáti v řeči mrtvé, tak jako v synagogách má se hlásati slovo boží v řeči své vlasti, srozu-

mitelné křesťanům i jim, a na školách má se učiti slovansky. A měla by z toho prospěch i vzájemnost židovská. „Byl by krok učiněn k božskému smíru nejednotlivců, ale ku smíru národů“.

Myšlenky takto pronesené a odůvodněné energicky a vřele chopil se Nebeský (ve „Květech“ 1844, čís. 81). Reprodukuje vývody Kuhovy a přikládá jim velikou důležitost: „Kdo má vyšší smysl pro velké hnutí národů a pro činné momenty v člověčenstvu, musí uznati, že v té záležitosti něco nadějného a velkého spočívá.“ Jest to ovšem otázka budoucnosti, ale je nutno ji připravovati, a nejen to: Čechové, Slované musí se pro ni i zapřít a pro ni se obětovat. Neboť žádný národ nežije tak v budoucnosti jako Slované a mají proto nejvíc potřebí přenésti se přes subjektivní sympatie a antipatie. Nebeský uznává vynikající vlastnosti Židů, potvrzuje slovo Hamanovo, že Židé jsou div divů, a zdůrazňuje, že nad osobní antipatie musí jít rozum, duch musí bojovati proti všemu, co je v lidské bytosti temného venku i uvnitř. Kdyby Židé k národu českému upřímně přilnuli a pracovali s ním za týmž cílem, slibuje si od toho znamenitý zisk. Ví arci, že obtíže jsou veliké, že na Židy v jiných zemích slovanských pohlíží se jako na pohromu. Ale ať je tomu jakkoli, my musíme hleděti, aby na národnost naši nepůsobili zhoubně, a aby se z nich u nás stali osvícení, činní a pořádní občané, kteří vědy, umění a společenský život podporují dle nejlepších svých sil, tak jako tomu jest u Němců, u nichž k nejlepším a nej-

inteligentnějším náležejí Židé. Židům pak mezi námi a Slovany nastává táž povinnost, jakou konají mezi Němci: „svou vlast skutečnou milovati, a jazyk a národnost svých krajanů pěstovati; jen když to činí a když to, co je národního, v každém okresu též za svou záležitost pokládají: jen tenkráte mohou žádati, aby byli považováni jako jiní.“ V Židech je mnoho síly, a tuto sílu pro nás získati bylo by jen s prospěchem. „Protož dorozumění a přiblížení .... Samo sebou se rozumí, že to nemusí být žádné milkování a mazání-se. Kdo je jinak přesvědčen aneb jinak o Židech soudí, dej se slyšeti; ať se to tře a hýbe a pravda obapolných poměrů se ukáže“. Nebeský nemá obavy, že by ráz a duch národní něco utrpěl, kdyby Žid svou zvláštní duševní individuálností a svým zvláštním názorem světa počal psáti slovansky. Má pro to arci velmi podivný argument: ať prý se jen považí to, že naše národnost také tím nic nezíská, kdyby se Žid od ní odvrátil, přidržoval se cizoty a tím nás podrýval. Ale dobrým zdá se mu být promíšení živlů, a mimo to: i kdyby Židé dosáhli velké moci literární, přece si může český národ troufat, že by to assimiloval a všemu vtiskl ráz svůj. A dále: náš kulturní cíl je může k nám přiblížit, až jej dobře poznají, neboť „je naše snažení velmi ctihodné a krásné; vždyť chceme jen svou národní bytost, svůj obsah uskutečniti ve vědě, v umění, v životě, svou národovou individualnost volně a s uvědoměním prožit, a v eposu dějin své hrdiny postavit“. Pro ten cíl Židé jistě se nadchnou, neboť

„nebylo jednou vřelejšího bojovníka pro ideu jako Židé ve Starém Zákoně, a že i v novějším čase mohou býti pro ideu národnosti, ukázali u Němců, a snad brzo ukáží také u nás".

Ve „Květech" roku následujícího (1845) hýbe se otázkou znova. „A přece jest i Žid článek velkého řetězu lidského, nad nímž celým jedno a to samé vznáší se klenutí nebeské; i on má co mladík outlými city přeplněné srdce, i v oku jeho třpytí se slza soucitu, bolesti a radosti, i jemu co starci splývají vážné šediny na šíji a v nezkaženém srdci budí úctu; i on jest oživen tím samým dechem božím, tím samým duchem, který vždy a všude jest stejný, byť ve svém vyvinutí rozličný", tak poeticky rozepisuje se o věci (v čísle 117.) autor podepsaný Slavomil. a výslovně podotýká, že základem jeho názoru jest snášenlivost a soucit se Židovstvem, nikoli historie. Z této pro něho vyplývá jen poznání, že Židé mají mnoho vad. „Kdo by ale upříti chtěl, že je tento národ zdemoralisován, že uvalil a uvaluje zvláště na Slovany velkou bídu a příčinou jest seslabení duševních sil slovanského kmene: ten by chtěl jen pochlebovati. Zde nepomáhá žádný vtip a žádná sofistika". Zůstává však při tomto povšechném tvrzení, poukazuje jen k tomu, co o haličské a uherské Rusi napsali Zap a Musejník a k obchodnickým zlozvykům, a tak z citové účasti přechází k chladné zdrženlivosti, která žádá, aby Židé mnoho zastaralého svlékli. „Nesmíme být příliš outlocitní". Židé budou z toho mít jen vlastní prospěch, přidrží-li

se zájmů českých, „když by ale teprve spekulací hnáni to učinili neb nevyhnutelně, tuť by i nám nějaká represalie byla odpuštěna“. Nepochybuje však, že vzájemným poznáním k spolupráci dojíti může: „každý hleďme svého — a ne pochlebováním, ale spíše tím se milujme, že pověděvše sobě pravdu a vytknuvše sobě vespolek vady, tyto odstraníme ... A pročež každý za svým úkolem pracujme, my na vzdělávání národa, vy na šlakování svých kmenovců a poučení jich o prospěšném přidržení se našich interesů, a tak vzejde blaho všem“.

Hned pak v čísle 128. téhož ročníku k věci se vrací pisatel, podepsaný K. W. H. Na nás že jest, aby bylo napraveno, co zkazilo tolik věků; my si musíme Židy dříve naklonit, chceme-li, aby nádání své věnovali obecnému prospěchu našemu. „Dejme lidu slovanskému přiměřené vzdělání, nechme i Židy mezi ním bydlící v něm podílu bráti, mějme péči o to, aby netoliko chytrosti sobecké, ale spíše v pravdě lidské moudrosti nabyli ... Potom teprv lze se nadíti, že tito naši spolubydlitelé s větší důvěrou, s větší láskou než posud k nám přilnou a také ochotně bratrsky ruky nám podají. Jenom nejdřív pusťme každý předsudek mimo sebe!“

Takovým způsobem dostala se otázka o poměru Židů k Čechům živě na přetřes. Se strany židovské učiněn apel, v osobě Nebeského dostalo se mu autoritativního zastance, k němuž přidružily se projevy další, více méně zdrženlivé, ale vesměs kladné. Jsou historickým dokumentem a nebyly bez účinku. Frankl otiskuje

ve „Květech“ 1845 (čís. 15.) svou první báseň českou, pro věc samu jinak nevýznamnou, dočítáme se, že podobné hnutí připravuje se na Moravě, o úmyslu zavésti jazyk český do židovských škol; Nebeský vypravuje židovské pověsti a píše „Židovské vzpomínky“. Nejvýznamnější však bylo, že se tak připravila půda pro vystoupení Siegfrieda Kappera. Předstoupil před českou veřejnost s třemi básněmi: „V srpnu 1844“, „V. B. Nebeskému“ a „Synům kmene mého“ (ve „Květech“ 1845, čís. 15. a 16.); jsou to básně pro jeho poměr k otázce českožidovské nejpříznačnější, jsou jeho kredem, o němž promluveno výše. A básně ty spolu s dalšími vydal roku 1846 v knize „České listy“.

Sotva však vyšly a již se ohlásil protest. Protest jak proti Kapperovi jakožto básníku, tak proti vzešlému hnutí a jeho propagaci vůbec. Vyšel od Havlíčka v „České včele“ roku 1846. Havlíček snahu Nebeského nazývá excentrickou choutkou, o Kapperovi tvrdí, že se k svým českým veršům, tomuto „prvnímu pokusu Israelity v literatuře české“, dal svésti pouze jí, a otázku češství Židů zásadně odmítá jakožto nepravou a úplně mylnou. Vadí mu raça. Židé nemohou k národu českému náležeti, protože jsou původu semitského; nesmí se říci, že Židé v Čechách neb na Moravě bydlící jsou Čechové náboženství mosaického, nýbrž považovati je musíme za národ zvláštní, semitský, který jen nahodile u nás bydlí a někdy naší řeči rozumí neb ji umí. Židé, ať si bydlí v kterékoli zemi a v kterémkoli díle světa, považují se

za jeden národ, za bratry a nejen za stejnověrce; a svazek ten, který je dohromady víže, jest mnohem silnější než ten, kterým jsou připojeni k zemi, ve které bydlí. Nelze zároveň míti dvě vlasti, dva své národy; nelze sloužit dvěma pánům. „Nač si tedy činiti násilí a nutiti se k milování české vlasti a Čechů? Však my se sami dosti dovedeme milovati a opravdu máme na papíře a v básních tolik lásky k vlasti, že bychom ještě nad svou potřebu dosti mohli prodat nebo propachtovat". Pochopuje sice Havlíček, že jsou Israelité v těžkém postavení v době, kdy idea národnosti a patriotismu opět nabývá velkého významu, tím spíš, když jsou rozptýleni po všelikých zemích a nemají naděje v obnovení své bývalé slávy a samostatnosti národní, protože „nezištnou energií utratili a mysli jejich zmalátněly tak, že se ani již neopovažují chtít pěstovat svůj přirozený jazyk hebrejský". Chápe to, ale má za takového stavu věcí jedinou radu, aby, jestliže již svůj přirozený jazyk a literaturu chtějí opustiti, připojili se k Němcům a literatuře jejich.

Stanovisko Havlíčkovo jest nekompromisní, radikální, ethické. Ale srovnáme-li je se stanoviskem Nebeského, není mezi nimi rozdílu takového, že by bylo nutno stavěti je příkře proti sobě. Nebeský nikde netvrdí, že by se Židé měli a mohli vzdáti své raçy a víry; jde mu v podstatě jen o to, aby Židé svých schopností užívali ve prospěch řeči a literatury české, chce je odpoutati od působení německého. Proti ethickému stanovisku Ha-

vlíčkovu jest stanovisko Nebeského politické, řekněme utilitaristické, praktické, třeba že posledním cílem jeho jest sbratření všeho lidstva. Ale Havlíček sám ze svého zásadního stanoviska trochu slevuje, když Židům radí, aby se připojili k Němcům a literatuře německé; tam jejich působení pokládá za možné, třeba že se mu zdá, že i to jest více na škodu než na prospěch německého národa: se stanoviska ethického by tu jejich semitství muselo být stejně na závadu jako u národa českého. Vůči Němcům neprohlašuje Havlíček také zásady, s kterou kategoricky se obrací k Židům v Čechách: „Pročež musí kdo chce být Čechem, přestati být Židem". A je možné ji vyslovit, když přece tvrdí, že jejich semitský původ je s národností cizí neslučitelný? Vidím v této nedůslednosti jakýsi východ z nouze, kterým jeho nekompromisnost strhává za sebou všechny mosty. Chtěl míti českou národnost a český život vůbec ryzí, prostý všech cizích živlů, proto odmítá Židy tak, jakoby odmítnul kterýkoli živel jiný. Vidí ustavičné nebezpečí, aby ryzost ta nebyla porušena. To nebezpečí vidí také Nebeský, ale především jen se strany německé, a právě proto chce mobilisovati také Židy, aby svým dílem tomu čelili také oni, kdežto Havlíček onoho kompromisu nezná, Nebeský stojí jaksi na stanovisku křížení raçy a optimisticky přenáší se i v možnost provedené asimilace, při níž ráz a duch národní nedoznají újmy. V tom ohledu jde dále než sám David Kuh, ale to je mu přece jen otázkou daleké budoucnosti. Zatím vychází z dané skutečnosti

a z ní vyvozuje důsledek pro spolupráci Židů v českém národě. Připouští-li však i jen možnost úplné asimilace, pak se kryje — se zásadou Havlíčkovou: být Čechem znamená přestat být Židem. Jenom že Havlíček vyvodil z ní negaci, kdežto Nebeský z ní béře podnět k výzvě ke společné práci. Při tom všem je Havlíček antisemitou právě tak málo jako Nebeský filosemitou.

✦

Bylo by velmi pochopitelné, kdyby Kapper z přísného odmítnutí Havlíčkova byl vyvodil důsledky; byl-li odmítnut se svým češstvím zásadně i jako básník. Po stránce básnické soud Havlíčkův nemusel být tak přísný, neboť formálně jiní nestáli té doby výše; a pokud se týče Kapperova roztesknění, s kterým elegicky pohlíží na svůj osud jakožto Žida, v tom není, nebylo nucené sentimentálnosti ani časové pósy. Mohl-li židovskému smutku dáti tak procítěný výraz Mácha, který vystihuje jejich opuštěnost:

V dlouhém poli šumí větru vání,
jabloň, jež tam růžobíle zkvétá,
zlaté klasy, vše se před mnou sklání,
vše se kloní — mne nic neuvítá . . .

Rozplašen můj národ, bratr bratřím
neznámý; pláčem si cestu krátím;
dvakrát nic, vše jenom jednou spatřím,
věčně dál — nikdy se nenavrátím —

a rozumí-li Mácha tesknému povzdechu svého opuštěného:

> Rozplašen můj národ, potupa mu zlá,
> kam by hlavu sklonil, místa mu nedáno,
> daleko prach otců, daleko vlast má —

nebude nikdo tvrdit, že by takové verše byl Mácha napsal teprve pod vlivem Byronových hebrejských melodií, jakož vůbec vysvětlovati jeho světobol jenom bytonismem znamená Máchu degradovat. Měl pro takový osud pochopení, měl proň vlastní cit. Měl jej také Kapper. Nevytasil se se steskem nad svým židovstvím proto, že se otázka stala aktuální a je beze vší násilnosti, jestliže se se svým smutkem utíká k těm, u kterých doufá najít porozumění a účast. Všechna jeho přirozenost vzpírá se tomu, imputovati mu jakýkoli podnět jiný. Proto také z odmítnutí Havlíčkova důsledků nevyvodil.

Neznám slova, kterým by byl na ně reagoval. Nehájil se, nevysvětloval, ale — vytrval. Vytrval i přes to, že byl — osamocen. Neboť věc českožidovství, jako byla s nadějí a energicky vzbuzena, tak brzy usnula. Neřekl bych, že tu nejvíc působilo stanovisko Havlíčkovo; nejvíc tu rozhodla jiná věc: slabost těch, kteří vytrvati nedovedli, když viděli, jak myšlenka českého uvědomění národního nabývá síly, jak český patriotismus za doby revoluční neohroženě se domáhá svých práv. Zalekli se ho. U Frankla zůstalo při jediné české básni vytištěné, Hartmann, básník „Českých elegií", které později chtěl přeložiti do češtiny i sám Neruda, přejde rovnou do tá-

bora německého. Je od Hartmanna list, v němž píše Alfredu Meissnerovi, básníkovi „Žižky“, ještě před revolucí: „Příteli, přijde doba, kdy my v Čechách budeme muset být Němci, to bude v budoucnosti našim úkolem. To jest povinností i slávou zároveň“. Z toho je nejlíp patrno, jak on a jiní s ním poměr německví k češství pojímali jen s vědomím německé převahy, které si byli jisti, kterou pro ně bylo nutno zachovat a vůči níž i jejich koncesse literárního romantismu musila ustoupiti do pozadí. A ještě o jednom to svědčí: o živelnosti národní myšlenky české; jakoby při samých jejích začátcích takoví Hartmannové byli vycítili, že si myšlénka ta musí prorazit cestu a dospěti k vítězství. Proto se nedivme, když i Rückert dal výraz svým obavám, mluvě o poměrech v Čechách (1847): Cechy prý mají krásné síly, třeba že nutno litovati, že slavismus stále víc se vzmáhající hledí tu nádhernou zemi odciziti vzdělání a duchu německému, jemuž Čechy děkují za svou duševní výši; zlé však prý jest, že i sami Němci v Čechách tomuto novějšímu, jim nepřátelskému živlu povolují.

Kapper tedy vytrval. Nevtíral se, nenutil se v postoj odmítnutého a zneuznávaného, nebyl vypočítavý. Jakoby chtěl jen říci: žiji mezi vámi, ve vaší vlasti, přijměte mne za svého, aby vlast česká byla mi náhradou za mou vlastní a abych v ní našel útulek se svou vírou. Nic nepřirozeného nežádal, nic násilného; stal se českým Židem, necítil potřeby, aby se k vůli tomu dal pokřtít, neurazil své raçy. Kdo nečachruje s vírou, o tom mohu

být přesvědčen, že dovede stát v slově, a Kapper se slovem svým zavázal české národnosti. Pracoval a jeho práce přinesla české literatuře zisk.

V časopise „Ost und West“, už roku 1842, Kapper podal několik překladů a ohlasů ze slovanské poesie národní, z nichž pak vznikly jeho „Slavische Melodien“. Časopis ten měl, hned od počátku svého vycházení (1837), ve smyslu herderovských ideí, přímo v programu seznamovati německou veřejnost s „čerstvými a krásnými květy“ všech literatur slovanských a zjednati tak literární spojení mezi slovanským východem a Německem. Tendenci podobnou měly časopisy „Libussa“, „Sonntagsblatt“, „Österreichisches Morgenblatt“, a tendenci té slouží také literární činnost Kapperova. Překládá z Jablonského, z Čelakovského, překládá Máchův „Máj“ a Rukopis královédvorský, seznamuje německou veřejnost s novočeskou literaturou úvahou o Langrovi, Sabinovi, Nebeském, Jablonském, Máchovi. Zejména však obrací zřetel k slovanské poesii národní. K té měl individuelní sklon, který byl posilován soudobou snahou romantiky. Píše česká pojednání týkající se slovanské národní poesie, vydává „Zpěvy lidu srbského“, ohlasy písní černohorských „Gusle“, pracuje o velké slovanské epopeji „Kněz Lazar“, z níž však, nevysvětlitelným posud způsobem, dochoval se pouze fragment. Paralelně s tím jde jeho

snaha šířiti znalost národní poesie slovanské mezi Němci systematicky; vydal „Gesänge der Serben“ s obšírným úvodem literárním a historickým a s hojnými poznámkami, složil epos „Fürst Lazar“, vedle ukázek historických písní černohorských, řady črt cestopisných, plných jednotlivostí ethnografických, kulturních a historických („Südslavische Wanderungen“, „Christen und Türken“). Tím prospěl slovanské věci literární, přispěv tak značně k poznání poesie slovanské ve světě mimoslovanském a Němci mu za to mohou být dodnes vděčni, tak jako byl vděčen Goethe Vukovi, Grimmovi, Talvji za to, že jemu, jenž žádného jazyka slovanského neznal, umožnili poznati národní poesii srbskou. Odvděčil se Kapperovi aspoň Alexander Humboldt uznáním, kterým mu děkuje za jeho „šlechetné snahy o básnické poklady, které má silný, k veliké budoucnosti se rozvíjející národní kmen srbský“.

Kapper se úkolu svého podjal velmi seriosně. Studuje, co vykonali v oboru národní poesie slovanské jiní. Byl ve stycích s Karadžičem a jeho dcerou ve Vídni, ve kruhu, k němuž náležel také Miklosich, v Kralovcích s Mažuraničem. Snaží se vniknouti v podstatu národní poesie a v její smysl. Ukládá si za povinnost seznámiti se při tom podrobně s lidem samým a jeho jazykem, i naučí se srbskému jazyku a poznává ráz, zvyky a obyčeje srbské z přímého styku se srbským lidem. Jemu poesie národní není předmětem pouhého zájmu estetického, nýbrž vidí v ní vztah k národnímu životu minu-

losti i přítomnosti, a z nich činí výhled do budoucnosti, na jejímž dálném obzoru září slovanská svornost a svoboda, i slovanská humanita. Má smysl pro velkou tragiku srbských dějin a nelíčený zájem o jejich osvobození; vystihuje kontrast mezi velikostí jejich minulosti a porobou bědné přítomnosti, chápe jejich heroismus, jehož složkami jsou neohrožená mužnost a vroucí cit. Údiv jej jímá nad tou hrdinností a nemůže odpustiti ostatní Evropě, že dala dojíti k tomu, aby zanikla říše, která zdála se býti povolána za přední stráž evropského vývoje proti asijské nehybnosti. Vidí světodějné poslání jižních Slovanů v tom, aby půdu Evropy na jejím nejpřístupnějším místě ochránili před návalem živlu, který nepřátelsky ohrožoval všechen křesťanský humanismus. Vidí-li lid ve svém Dušanovi pouze cara, který osobní odvahou, důvtipem a pevnou rukou, zákony a pořádkem založil a pojistil vliv jihoslovanského kmene na venek, Kapper v něm spatřuje prvního, který se podjal onoho poslání světodějného. A nejen to. Kapper, který poesii národní připisuje velký význam jak pro minulost národa tak pro jeho budoucnost a přítomnost, nalézá skutečně souvislost mezi dobou minulou a přítomnou. Pozoruje, že Dušanovi se stavějí po bok osobnosti, v jejichž vzájemném vztahu již jest předurčeno stroskotání velkého poslání národa i jeho knížat, a tím jest připraven zárodek tragické katastrofy; i zamyslí se nad osudným rysem, který jako červená nit táhne se dějinami kmenů slovanských: že jejich největší podniky stroskotávají se ne tak násilím

vnějším jako rozbroji vnitřními, že, co u nich jest schopno největšího vývoje, zaniká nikoli vnitřní neudržitelností nýbrž zájmy jednotlivců, kteří jsou neschopni obětavosti, že osud slovanských kmenů bývá podmiňován ne tak všeobecnými událostmi jako jednotlivými sobeckými osobami; a odkazuje k Polákům, Čechům, Rusům. A když Kapper od Srbů přejde k Černohorcům a i v jejich zpěvech slyší bolné výkřiky malého národa bránícího se proti útlaku mocných nepřátel, vidí v tom projevovati se slovanskou vzájemnost, která co den mocněji a nadšeněji se vzmáhá.

Kapperovy převody a ohlasy slovanské poesie národní znamenají kus velké, cílevědomé, vytrvalé práce. Nebyla lehká; není věcí snadnou tlumočit slovanský originál aspoň s přibližným vystižením, překonati nesnáze, jež způsobuje její rázovitost, která nechce a nesmí být setřena. Také látkově jsou pro literaturu jiného národa obohacením. Dovede práci Kapperovu oceniti, kdo ji sleduje krok za krokem, srovnává jeho zpracování s originálem a poměr převodů německých k ohlasům českým. Spokojoval-li se zprvu s pouhým tlumočením, parafrasí, jde průběhem ustavičné práce dále a uplatňuje svou básnickou schopnost, která hledá oporu ve vědeckých theoriích o otázce homérské, eposu starogermánském, a chopí se pokynu Mickiewiczova, který ve svých přednáškách o slovanské literatuře na Collège de France (v letech 1843—45) s podivením se táže, jak jest možno, že při tolika přednostech, při lásce slovan-

ského lidu k básnictví a jeho vrozenému talentu pro zpěv, vedle velkých tradic lidových a neobyčejně krásné řeči básnické nevytvořila se až dosud slovanská epopeje a že zlomky její nikdo nedovedl spojiti v celek. Proto Kapper při svých překladech volí především zpěvy, které se vztahují k téže osobě a události, v originále však nesouvisí a uvádí je v souvislost, sestavuje cykly, a z roztroušených zpěvů o Lazarovi učiní pokus složiti skutečně slovanskou epopeji. Zjednal si pro svou práci pevný podklad, na němž pak mohl rozvinouti svou schopnost básnickou, která jde ruku v ruce s jeho smyslem pro národní poesii. Neodchyluje se od slovanských zpěvů věcně, ale osobuje si právo přičiniti k nim se svého tam, kde se naskytovala příležitost k oslavnému pathosu hrdinství, k zdobnému vybarvení detailů a hlavně k pohroužení se v momenty citové, ve chvíle touhy, stesku, předtuchy. Kde přestávala poesie, utíkal se k historii a tak dějovou souvislost rekonstruoval, nedbaje možnosti, že romantická konjektura ocitne se v rozporu se střízlivou pravdou vědeckou.

Tohoto básnického plus dostalo se právě ohlasům českým, a jimi nejvíce se liší od překladů německých. To nemá význam pouhé vnější dekorace. Osamostatnil-li se Kapper tím způsobem od originálu, má to právě základ v názoru, s jakým slovanskou poesii národní pojímal, v pochopení tragiky historických událostí a vřelém smyslu pro vynikající epické postavy. A svědčí toto plus o tom, jak s ustavičnou prací, s horlivým vniká-

ním do charakteristických známek národní poesie přibýval mu výrazových prostředků, formální zručnosti. Lazarovi bylo věštěno, že se Milice stane jeho ženou a že s ní bude vládnout; toto proroctví Kapper vystihuje verši:

Nad Strumicí strmá skála,
na té skále devět dubů,
mezi nima holubice
sem tam bílá obletuje.
Oj vás devět kmenných dubů,
pozorujte holubici,
by ji jestřáb nezatratil,
krahuj dravý nepoškubal!
Pozorujte, ostražujte,
až pak za ní lesů víla
sokola sivého pošle,
holubici tomu dejte!
On ji schová pod křídloma...
a tam budou hnízdit spolu.

Nebo Lazarovu touhu po Milici vyslovuje slokou:

Temnou zatím nocí sokol letí, —
letí, že ni mrak mu nenadletí;
kudy letí, les se všechen chvěje,
radostí vše v noci ptactvo pěje.
Nad Strumicou vysoká jest skála,
na ní hrad a světnička v něm kloudná
a jí sokol k okénku si vzlétá,
před okénkem křídly zatřepetá:
„Otevř, milá, denice tě vítá!
Blahý, hle, se den nám rozesvítá!"

To jsou verše, které mohou připomenout Čelakovského. Nenajdeme podobných v Lazarii německé; jest velký rozdíl mezi nimi a verši „Českých listů", a byl by se jim mohl podivit i Havlíček, který i po stránce formální byl s nimi nespokojen a Kapperovi znalost českého jazyka prostě upíral. Dospěl-li Kapper po letech k takové dovednosti formální, jakou projevuje fragment o Lazarovi a také „Zpěvy lidu srbského" a „Gusle", pak to velmi důrazně svědčí o jednom: o opravdovosti, s jakou pojímal své češství.

Havlíček ovšem žádal, aby, „myslí-li to doopravdy", nepsal také německy. Kapper na tuto nekompromisní výzvu nereagoval. Pokud jeho německé práce mají ráz informační a uvádějí slovanskou poesii na forum německé, není proti tomu námitky. Pokud jde o jeho beletrii a redakční činnost německou, lze ji ovšem vysvětliti jen tak, že Kapper od literárního utrakvismu, z kterého vyšly jeho literární počátky, se neemancipoval dokonale. Je velmi možno, že ho od toho zdržovala skutečně menší zběhlost v jazyce českém. Ale i jinak lze to vysvětliti. Po „Českých listech" a sotva dvě leta po kritice Havlíčkově Kapper vydal novou knihu básní německých „Befreite Lieder". To nebylo demonstrativní, nýbrž doznáním právě těch potíží formálních. Kapper byl básník, který nemohl a nedovedl se uzavříti před svou dobou, musel se vysloviti o tom, co hýbalo myslí jeho a všech lidí v naději v sociální a politický pokrok, a jsa si vědom posavadní formální neucelenosti, obrátil se

proto k své době slokami německými. Svému cítění českému tím nezadal. Touha po vysvobození byla všeobecně lidská a Kapper se připojil k sebevědomým, důvěřivým hlasům Mladého Německa a Mladé Polsky; jakmile však v tento jednotný sbor rušivě zasáhly třenice národnostní s hrotem obráceným proti češství, tu Kapper, který byl v studentské legii vídeňské pozvedl hned hlasu ve prospěch Čechů, snaží se prostředkovati mezi Němci a Slovany. Hleděl však ony formální potíže překonati a proto byl s to vytvořiti verše, které ukazují, že jeho emancipace od literárního utrakvismu byla na nejlepší cestě. Proto mohl býti členem výboru literárního odboru Umělecké besedy, kde konal přednášky; Hálek, Neruda, Pinkas byli mu přáteli a české veřejnosti byl sympatický pro svou skromnost. Dnes ovšem při řešení otázky českožidovské jsou poměry a podmínky jiné; literární kompromis, pochopitelný u Kappera, dnes není možný. Jsme národnostně, literárně, kulturně, politicky nepoměrně dále než bylo při vzniku otázky českožidovské a jejích počátcích, s nimiž na vždycky bude spiato jméno Siegfrieda Kappera. Dal jí neomylný vzor: svou opravdovostí a vytrvalým úsilím, které bylo nezištné.

Knihtiskárna L. Ballenberger na Smíchově.

JEDNOTA

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PT
2372
K69Z755

Krejci, Jan
Siegfried Kapper

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 07 25 13 001 7